Рік IX. Р. 1900 кн. VI. Т. XXXVIII.

38

ЗАПИСКИ
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА

виходять у Львові що два місяці під редакциєю

МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО.

1663

MITTHEILUNGEN
DER ŠEVČENKO-GESELLSCHAFT DER WISSENSCHAFTEN IN LEMBERG

REDIGIRT VON

MICHAEL HRUŠEVŠKYJ.

Київська філія Бібліотека ім. Шевченка

IX Jahrgang. 1900, VI B. B. XXXVIII.

Накладом Наукового Товариства імени Шевченка.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

Вийшло 1. (14). VIII. 1900.

Рік IX. Р. 1900 кн. VI. Т. XXXVIII.

ЗАПИСКИ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА

виходять у Львові що два місяці під редакциєю

МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО.

MITTHEILUNGEN

DER ŠEVČENKO-GESELLSCHAFT DER WISSENSCHAFTEN IN LEMBERG

REDIGIRT VON

MICHAEL HRUŠEVŚKYJ.

IX Jahrgang. 1900, VI B. B. XXXVIII.

Накладом Наукового Товариства імени Шевченка

[redacted]ковоі Товариства імени Ш[redacted]
під заряд[redacted] К. Беднар[redacted]

Зміст XXXVIII тому.

1. Печатки з околиць Галича, подав Михайло Грушевський (з рисунками) . . . . . с. 1—4
2. *Зносини гетьмана Івана Виговського з Польщею в р. 1657—58, написав Денис Коренець . . с. 1—20
3. *Карпаторуське письменство XVII - XVIII віків, подав Др. Іван Франко, додаток, XII—XXV (кінець) с. 91—162
4. Miscellanea: а) З віденської революциї 1848 року, под. І. К—ий; б) Е. Руліковский — В. Лущкевич (некрольоґічна згадка), под. М. Грушевський . с. 1—4
5. Наукова Хроніка: 1) Огляд часописей за 1899 р. — Часописи видавані на российській Україні . . с. 1—25
2) Огляд західно-европейської літератури по культурній і полїтичній історії, історії літератури й штуки, за 1899 р., подає др. М. Кордуба: III. Середні віки (далї буде) . . . . . с. 26—38
6. Бібліоґрафія (рецензиї й справозданя, зміст на с. 54) с. 1—56
7. Показчик до IX річника (т. XXXIII—XXXVIII) Записок с. 1—12

Реферати призначені на київський археольоґічний з'їзд означені зьвіздкою *).

Inhalt des XXXVIII Bandes.

1. Drei Bleisiegel aus der Umgegend von Halicz (mit Abbildungen), von Michael Hruševśkyj . . S. 1—4
2. *Die Beziehungen des Hetman Ivan Vyhovśkyj zu Polen in den Jahren 1657—8, von Dionys Koreneć . S. 1—20
3. *Das Karpathoruthenische Schriftthum im XVII—XVIII Jahrh., von Dr. Ivan Franko, Beilagen, XII—XXV (Schluss) . . . . . S. 91—162
4. Miscellanea . . . . . S. 1—4
5. Wissenschaftliche Chronik: 1) Übersicht der Zeitschriften für das J. 1899 — Die in der Ukraine herausgegebene Zeitschriften . . . . . S. 1—25
2) Übersicht der wissenschaftlichen Litteratur auf dem Gebiete der politischen, Kultur-, Litteratur- und

вияснив для всїх будущих істориків української лїтератури важність українського віршотворства. Тема порушена д. Перетцом ще далеко не вичерпана, але праця його показує очевидно, що систематичне зібранє і опублїкованє памяток укр. віршарства XVI—XVIII в. належить до пильних постулятів науки. *Ів. Франко.*

Ferdynand Hoesick — Szkice i opowiadania historyczno-literackie, Краків, 1900.

В сїй книжцї нас близше дотикає одна статя — Krzemieniec i jego liceum, ст. 61—76. Се не строго наукова розвідка, а радше белєтристичний нарис, але опертий на певних даних, хоч також не все наукових, от як приміром на творі Крженьовского: „Tadeusz Bezimienny“, Spectator-а: „Krzemieniec, przygody i wspomnienia studenta pierwszej klasy“ й ин. Автор малює образ міста підчас ферий і науки, описує обряди при отвореню року шкільного, обстанову лїцею, згадує про житє учеників, про вечерницї, які споряджала для учеників шляхта та професори. Згадує також про важнїйші особи, що вславили сей лїцей, так з поміж професорів як і з учеників про Чацкого, Евзебія Словацького, Мальчевського і т. и. Нового для науки ся статя не дає нїчого, лише дає нам заокруглений і прозорий образ міста і лїцею. *С. Гн.*

Этнографическое Обозрѣніе, 1898 (Годъ 10-ий), Москва[1]).

Этнографическое Обозрѣніе принесло в отсьому річнику три статї і кілька заміток з круга української етноґрафії. Першу статю подав відомий український етноґраф М. К. Васїлєв п. н. „Къ исторіи народнаго театра, II Тронъ.“ (I — диви попереднїй річник). Він надрукував у нїй широко розповсюднену народню пєсу, звану „Троном“. Записав її в Чигиринському повітї, Київ. ґуб. від Білоруса, що робив у цукроварних українських фабриках. Пєса має десять сцен, а в нїй виступає аж 24 особи. Зложена вона властиво з двох окремих творів: вандрівного „Царя Максимілїяна“ і більше української — хоч і її первовзір був на заходї — різдвяної драми. Хоча цїла пєса не визначаєть ся анї красою, анї інтересними епізодами, вона розповсюднена не лише в Московщинї і Білій Руси, але й на Українї, хоч текст її російський. Д. Васїлєв пояснює те розповсюдненє у вступі отсими словами, що в великій мірі оправдані: „Народня маса“ чує потребу драматичної штуки, в нїй та потреба розвита, але що культурні верстви з ріжних причин не можуть дати гарних взірців її і не можуть забрати ся до орґанїзациї народнього театра, то нарід присвоює собі твори, подібні до надрукованого. Як він їх присвоює і на скілько вони пожадані, полишаємо осуд

[1]) Через спізнювання книжок сих двох етноґрафічних часописей вони не увійшли в загальний огляд часописей з 1898 р.

читачеви". На нашу думку твір сей зовсїм не пожаданий для української людности, хочби задля чужої мови. Українські драматурґи повинні дати селянам відповіднїйші твори і тим способом виперти подібні неприродні прояви. По части воно вже йде до того. — З нагоди опублїкованя сеї пєси подає редакция ще чотири вариянти „Царя Максиміліяна" в записях В. Костина, А. Е. Грузинського і В. Каллаша.

Друга статя, се „Малорусское весильле" подане д. Малинкою. У нїй надрукований опис весїльних обрядів і пісні, записані в ріжних місцевостах Чернигівської, Полтавської, Харківської і Київської (з останньої лише одна пісня) ґуберній. Описи, подані д. Малинцї переважно його кореспондентами, не визначають ся повнотою; вони зроблені аматорами-етноґрафами і як видно, побіжно, тому не представляють великої вартости, а вже уважати їх типовими для якоїсь місцевости зовсїм не можна. Найлїпший ще опис із Полтав. ґуб. Паралєль нема нїяких; материяли з кождого села подані окремо.

Третя статя носить назву „О погребальныхъ обрядахъ". Вона зложена з трьох окремих частин. У першій „Остатки язычества въ погребальныхъ обрядахъ Малороссіи" подає д. Ящуржинський опис похорону, наведений в Ібн-Фадлана і порівнує його з описом з перед 50 лїт, коли у труну небіщика кладено ще на Українї хлїб, горнець з кашою і горівку, опираючись на вірі, що небіщик жиє по смерти дальше таким житєм, як на сьому сьвітї, тому й потрібує таких річий. Тепер той звичай змінив ся на стілько, що в день похоронів лишають для небіщика на покутї або на вікнї ще хлїб і воду, декуди горівку — на ніч. — Вкладанє гроший до трумни небіщикови порівнує автор з таким же греко-римським звичаєм, по якому гроші призначували перевізникови Харонови за перевіз через ріку Стікс. — Так само глубоку старину добачує автор у похоронї дївчини, яку приберають подібно як до шлюбу, та в тому, що дївчина на випадок смерти родичів розплїтає косу і так іде за труною батька або матери, бажаючи їм неначе дати нагоду видїти її ще в весїльному строю. — Теперішні поминки порівнує з стародавньою тризною. До тризни прикладає він також звичай — тепер уже затрачений — веселити ся на похоронах, грати і сьпівати. Не від річи буде зауважати, що в нас Гуцули до сьогодня грають іще на трумбітах, ідучи за мерцем. Висновки д. Ящуржинського вповнї основні, і з похоронного обряду віє безперечно глубокою стариною. З одним одначе поглядом ш. автора нїяк не можна згодити ся. Говорячи про похорон дївчини, де він справедливо добачує злуку весїльного і похоронного обряду, каже, що нарід признає незвичайно велике значінє любови, тому в більшости пісень згадує про любов. На думку автора: „Той факт здіймає з нашої красної лїтератури закид, що в нїй не обро-

блюєть ся социяльних питань та полїтичних, а береть ся основою повісти і драми переважно любов. Народ із своєю природною поезією дає пояснене такій прояві". Не вжеж у народнїх піснях говорить ся лише про любов? А деж історичні піснї, побутові й иньші? Загально беручи — їх зовсїм не меньше від любовних, але хоч би й так було, то чи можна з того зробити такий висновок, як автор? Навіть сама наша новійша лїтература заперечує тому; згадаю хочби найновійші драми Тобилевича, велику частину писань Франка, писаня Стефаника, Мартовича й иньших. У тім напрямі мабуть і піде тепер наше письменство, хоч натурально любви не викинеть ся з нього, як не викинеть ся її й з житя. — У другій частинї „Малорусскіе образы, повѣрья и заплачки при похоронахъ" подав д. Малинка крім кількох заміток про похоронні обряди і кількох повірок, 33 голосїнь за умершими, доньки за матїрю і батьком, жінки за мужом, чоловіка за жінкою, матери за донькою, сестри за сестрою і ин. Усї ті голосїня незвичайно цікаві тим, що творять ся ad hoc у кождої особи; вони повні поезиї і овіяні глубоким смутком. З уваги, що доси записано їх дуже мало, булоб пожаданим, аби звернено на них більшу увагу і видано окремою збіркою. У IV кн. подав д. Малинка ще додатково два нові голосїня з Черниг. ґуб. — У третій частинї подав той сам автор 5 новогрецьких голосїнь та кілька повірок, так в ориґіналї, як і в перекладї.

Між замітками найцікавійша „Женитьба комина", подана відомим российським етноґрафам П. Шейном. У нїй подає д. Шейн два обряди, „женитьбу комина" в Пиньску і його окрузї, та „женитьбу сьвічки" в київ. окрузї. Обряд відбуваєть ся першого вересня. Вечери стають тодї довші, а господарі (і ремісники) бажаючи заохотити челядь до роботи при сьвітлї ранками і вечерами, уряджують забаву на якій їдять, пють, співають. При „женитьбі комина" виголошує кождий, що пє першу чарку, поздоровлене до комина і виливає на нього кілька крапель напитку. По забаві ідуть усї спати, а другого дня зачинають уже рано робити при сьвітлї. До комина співають навіть окрему пісню. „Женитьба сьвічки" відбуваєть ся так само, лише що тодї сьвітить ся сьвічка, а не скіпка, як при першій. В отсьому цікавому обрядї пробивають ся очевидно останки старинного культу огню, про що й згадує д. Шейн, полємізуючи з проф. Сумцовим, який у своїх „Культурныхъ переживаніяхъ" висловив погляд, що се останок культу дерева. Справа вияснить ся лїпше, коли призбираєть ся більше материялу; особливо в Карпатах треба-б за тим обрядом пошукати.

Духовные стихи. В отсїй замісцї уміщено 12 духовних пісень, записаних д. А. Грузинським в Мінській ґуб., пісню з Тульської, одну з Московської і дві з Вологодської ґуб. Між першими піснями подибу-

ємо дуже близькі варіянти до пісень у збірнику оголошенім проф. Грушевським у „Записках“ (т. XVI—XVII), лїрницьких пісень записаних мною в Бучацькому пов. (Етн. Збірник, II), та пісень у рукописних збірниках з Угорської Руси, яких призбирало ся в мене кілька. Пісні мінські українські, з сильною закраскою церковної мови.

Къ легендамъ и повѣрямъ о табакѣ. Тут приведені леґенди про те, звідки взяв ся тютюн, чому його курять і як солдат дістав тютюну і горівки на другому сьвіті. Між ними є дві українські, записані д. Васїлєвим і друковані вже в Кієв. Стар. 1893, III кн. ст. 547. Паралелї до сих леґенд зібрані в „Этнограф. Матеріалахъ“ Б. Грінченка, т. II. ст. 15.

Этнографическія мелочи. Тут подав д. Малинка невеличкий виїмок із народнього календаря, а саме повірки про мясниці і великий піст.

Иванъ Купала въ Черниговской губ. Той сам д. Малинка подав отут останки обряду Купала разом із піснями. Усїх пісень 10 (у IV кн. подана ще в додатку одна пісня), вони записані у трьох селах. Уже з того видно докладно, що обряд Купала вимирає, та що небавки його не стане. *В. Г.*

Живая Старина, 1898 (Годъ восьмой), Сиб.

Сьогорічна „Живая Старина“, видавана далї під редакциєю проф. Ламанского, принесла лише одну статю і дві замітки, що доторкають української етноґрафії. Статя, з під пера д. Дм. Абрамовича, має назву „Село Коснище, Владиміръ-Волынскаго уѣзда, Волынской губ.“ У нїй подає автор фонольоґічні прикмети місцевого говору, взірцї деклїнациї та конюґациї, кільканайцять чужих слів уживаних тамошнїми селянами (взятих із нїмецької мови), 110 пословиць, 6 пісень і опис весїля. Тексти не визначають ся нїчим замітним. Похибок у них, особливо звукових, дуже багато. — Замітка одна подана д. Ю. Яворським; вона має назву: „Галицко-русскій авгурій XVII-го вѣка“. Се виїмок із львівського рукопису Теодора Шухлянського, переховуваного в бібліотецї Осолїнських, доси ще не друкований. В ориґіналї зветь ся він: Вещи ѡ недѹгѹющих. — Друга замітка д. В. Вразїя п. н. „Три заговора и народныя воззрѣнія на змѣй въ Могиловской и Херсонской губер.“ В нїй подані три доволї інтересні замовляня на рани, що повстали від укушеня гадюки. Тексти попереджені коротенькими поясненями.

З иньших статий загального змісту належить зазначити отсї: Сольвычегодскій крестьянинъ, его обстановка, жизнь и дѣятельность, Н. Іваніцкого; Усть-Ницынская слобода, Тюменскаго уѣзда, Тобольской губ. —